

Hva mener unge voksne i sør om Nord?

Versjon: 17.02.2021

HANDELHØGSKOLEN
NORDOMRÅDESENTERET

Hva vet unge voksne i sør om Nord?

Rapport om spørreundersøkelsen «sør om nord», om hva unge voksne utenfor Nord-Norge mener om vår nordligste landsdel. Og hva som skal til for at flere av dem skal flytte nordover.

Innledning

Regjeringen har nylig lansert sin Nordområdemelding. I denne meldingen som i tidligere nordområdestrategier understreker regjeringen at nordområdene er landets viktigste strategiske ansvarsområde. I rapporten av august 2020 fra Arbeiderpartiets nordområdeutvalg uttrykkes det at "nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde". Det er meget bred enighet på Stortinget om at nordområdene representerer grunnlag for verdiskaping som er svært viktig for å sikre velferden og velstanden for fremtidige generasjoner.

I Nordområdemeldingen fra november 2020 uttrykker regjeringen at «boattraktivitet, jobb og verdiskaping gjennom økt samarbeid mellom næringsliv, forsknings- og utdanningsinstitusjoner er utpekt som sentrale satsingsområder for regjeringens nordområdepolitikk». I meldingen søkes det bredt etter muligheter for økt aktivitet i Nord og et bredere næringsliv og arbeidsmarked. Meldingen viser at Nord-Norge er blant de mest verdiskapende delene av Distrikts-Norge. Nord-Norge omfatter stor industri, tjenesteyting, næringsmiddel, transport- og fornybar energi - næringer som er etterspurt på verdensmarkedet. Nord-Norge har den høyeste eksportintensiteten per capita fra fastlands Norge, etter Møre og Romsdal. Bidraget til landets økonomi er stort, men likevel flytter flere unge ut enn inn til landsdelen.

På tross av positiv næringsutvikling, er Nord Norge den regionen i Norge med de største demografiske utfordringene. For få unge blir værende i landsdelen og for få flytter hit. Dette hemmer tilgang på kvalifisert arbeidskraft. Med bakgrunn i at Nordområdene er særdeles viktige for hele nasjonen og representerer verdier som skal sikre velstand og velferd for nasjonens fremtidige generasjoner, har Nordområdesenteret ved Nord universitet tatt initiativ til en spørreundersøkelse for å kartlegge hvordan unge mennesker i Sør-Norge ser på Nord Norge. Vi har spesielt vært opptatt av hva de unge voksne sør for Nord Norge vet om arbeids- og utdanningsmulighetene i Nord Norge. Undersøkelsen er et samarbeid med NHO Nordland, LO Nordland, Kunnskapsparken Bodø og tankesmien Civita. Polarfakta har fått i oppdrag å kartlegge holdninger til Nord Norge blant privatpersoner i alderen 20-40 år i alle fylker unntatt Nord-Norge (Finnmark og Troms, Nordland). Prosjektet som undersøkelsen inngår i er delvis finansiert av Arktisk 2030 Regional.

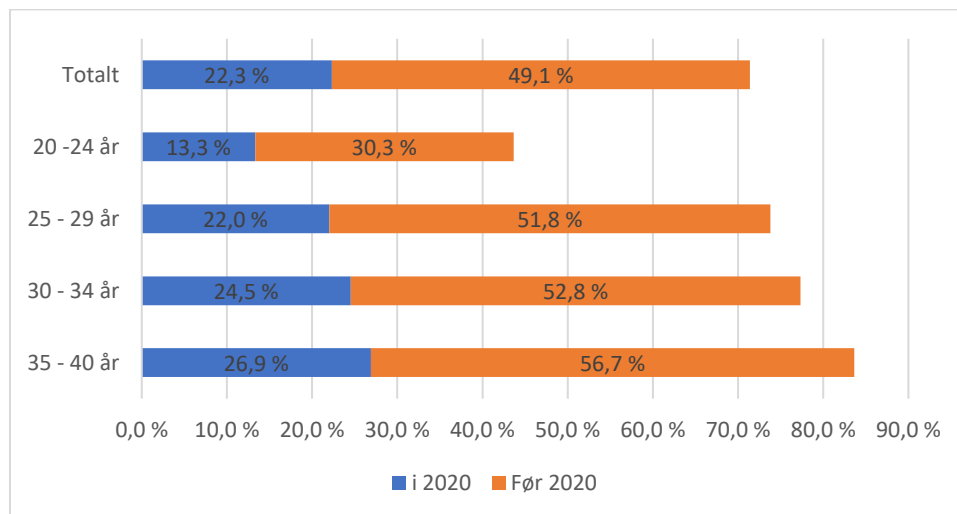
Undersøkelsen er utført av Polarfakta på oppdrag fra Nord Universitet med hjelp av telefonintervju blant respondenter i et utvalg representative for befolkningen i alderen 20 til 40 år i fylkene Trøndelag, Møre og Romsdal, Innlandet, Vestland, Viken, Vestfold og Telemark, Rogaland, Agder, Oslo. I alt ble det gjennomført 1500 intervjuer, og dette gir en feilmargin på +/- 2,5 %. Det vil si at det er 95% sikkert at hvis hele populasjonen på 1382307 personer ble intervjuet, ville svaret falle innenfor +/- 2,5 % av svarene i undersøkelsen. Datainnsamlingen foregikk i perioden 9.-26. november 2020. Respondentene ble kontaktet via mobiltelefon, oppringningene foregikk på kveldstid i 4 av ukens dager, og på formiddag en av ukens dager, i intervjuperioden. Utvalget bestod av 6000 adresser, av disse har 1500 respondenter deltatt og 2343 respondenter har takket nei til å være med, dette gir oss en svarprosent på 39%. Undersøkelsen pågikk til etablerte kvoter for antall respondenter i hver alders/kjønns kategori ble oppfylt.

Spørsmålene i undersøkelsen er utviklet av Nordområdesenteret ved Handelshøgskolen Nord universitet og bearbeidet av Polarfakta for riktig koding og spørsmålsstilling. Undersøkelsen startet med prøve-intervjuer, for å sikre at spørsmålene ble forstått og ble besvart godt av intervjuobjektene. Data fra respondentene ble registrert ved hjelp av analyseverktøy Easyfact for registrering av data og SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ble benyttet for bearbeiding av rådata og figurmaterialet.

Hovedfunn

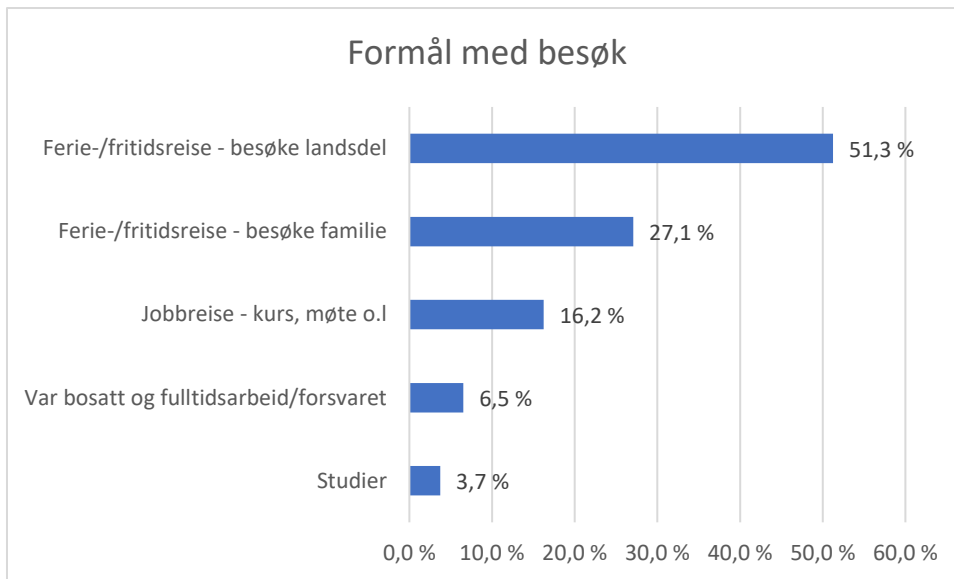
2020 et rekordår for å vise frem Nord-Norge for resten av landet

Undersøkelsen viser at Korona pandemien har økt andelen som har besøkt Nord Norge sterkt. Respondentene ble først spurt om de noen gang har vært i Nord Norge og deretter om de har besøkt Nord Norge i løpet av de siste 12 månedene. I alt oppgir 71,4 % av de unge i alderen 20 til 40 år at de har besøkt eller tidligere bodd i landsdelen. Frem til inngangen til 2020 hadde 49,1 % av de unge mellom 20 og 40 år besøkt Nord Norge. I 2020 øker dette med hele 22,3%. Størst er økningen i aldersgruppen mellom 30 og 40 år, der andelen unge i sør som har besøkt landsdelen siste 12 måneder, øker med om lag 25 %. Resultatene viser at Nord Norge rykket opp som et ettertraktet reisemål for svært mange unge i 2020 . Dette underbygges av reiselivsnæringens tall. En kan anslå at en plass mellom 180' og 280' unge voksne har besøkt Nord Norge for første gang i 2020. Figur 1. nedenfor viser andelen som oppgir å ha besøkt landsdelen totalt, og herav de som har besøkt landsdelen i 2020.

Figur 1. Andelen av unge voksne i alderen 20 til 40 år som har besøkt landsdelen (N=1500).

Alle respondenter som oppgir å ha besøkt i landsdelen, ble bedt om å oppgi formål med besøket. Respondentene hadde også mulighet til å oppgi andre årsaker enn kategoriene nedenfor, og disse svarene er kodet til mest passende kategori. Formålene med besøket varierer. Flest, hele 78% av de som har vært i Nord-Norge, var her på ferie- og fritidsreise. Spesielt de unge som har besøkt landsdelen første gang i 2020, oppgir ferie reise som formål. Mange unge voksne har utforsket landsdelen for første gang i 2020. For å si det tabloid: Korona vært et gode for at ungdom skal oppdage Nord-Norge. Figur 2 nedenfor viser formål med besøk i landsdelen fordelt etter andel av de som har besøkt landsdelen.

Figur 2: Figuren viser viktigste formål med besøket i Nord Norge. Om lag hvert 4 besøk er relatert til jobb, forsvaret eller studier. (N=1071) Respondenter med besøk har besvart spørsmålet.

De øvrige 22% av besøk er yrkes reiser, studier eller forsvarstjeneste. Andelen som har besøkt landsdelen øker betydelig etter fylte 25 år uansett formål.

Hva mener unge i sør om Nord Norge?

For å kartlegge oppfatningene Unge i Sør har av Nord Norge ble alle respondentene spurt om hvor enige eller uenige de var i et sett påstander om Nord Norge. Respondentene kunne velge kategorien vet ikke og angi sin oppfatning for hver påstand på en skala fra 1 til 6 (helt uenig til helt enig).

Resultatene viser at de unge i sør i liten grad er opphengt i gamle stereotypier av Nord-Norge som en subsidiert utkant med få jobber, lav verdiskaping og svake kunnskapsinstitusjoner. Respondentene er i stor grad enige i påstandene om at landsdelen har viktige eksportbedrifter, fremstilles positivt i sosiale medier, har gode universiteter og at regionen bidrar positivt til norsk økonomi. Nord Norsk vær vurderes også som dårligere enn der de bor, spesielt av respondenter på Østlandet. Det området respondentene er mest enige om uansett region de kommer fra, er at Nord Norge har gode universitet. Enigheten er også stor om positivt bidrag til Norsk økonomi, da spesielt i fylkene med stor aktivitet på kysten. De unge deler også oppfatningen om at Nord Norge fremstilles positivt i sosiale media, en andel som er ekstra høy blant de som har besøkt landsdelen i 2020. Figur 3. nedenfor oppsummerer særlig positive egenskaper ved Nord Norge.

Når det kommer til bidrag til det grønne skiftet, behov for subsidier, mange lønnsomme bedrifter og at det meste dreier seg om fisk, har respondentene i liten grad et slikt bilde av landsdelen.

De unge har heller ikke en klar positiv preferanse for Nord Norge som bo og arbeidssted, oppfatter moderate karrieremuligheter og en ikke spesielt lav arbeidsledighet og bostedskostnader. Holdningene til Nord Norge som bo og arbeidssted, er klart mer positive blant de over 30 år

sammenlignet med unge i sør mellom 20 til 30 år. Figur 3. nedenfor oppsummerer unge i sør sine oppfatninger omkring Nord Norge. Skala er 1 til 6, der 1 er svært uenig og 6 er svært enig.

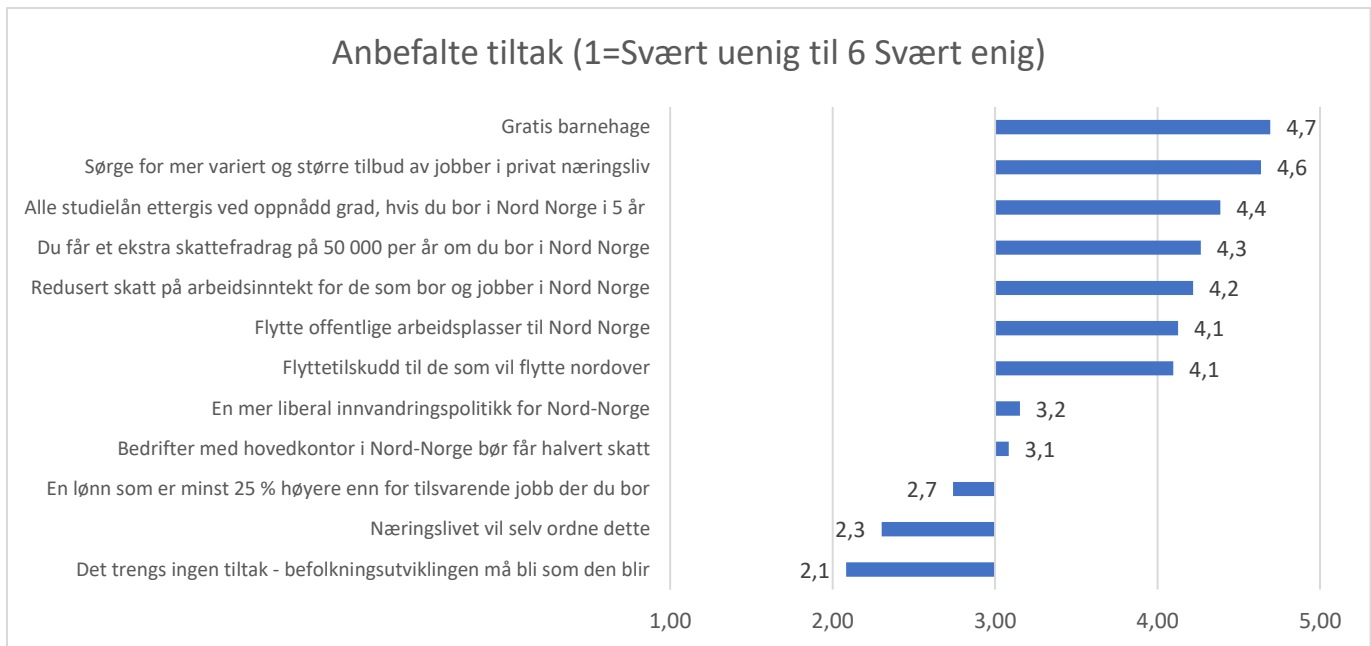

Figur 3. Unge i sør sin oppfatning av egenskaper ved Nord Norge (N=1500).

De unges råd om hva som skal til for å få flere til å flytte til Nord-Norge?

Samtlige respondenter ble bedt om å gi råd om hva som skal til for å stanse nedgangen i folketallet i Nord Norge og øke tilflyttingen til landsdelen av unge voksne. Respondentene ble bedt om å ta stilling til en forhåndsbestemt liste av tiltak, og ble gitt muligheten til egne forslag i et åpent spørsmål. Resultatene viser at det er bred oppslutning om at det må ekstraordinære tiltak til for å få flere til å satse i Nord-Norge (absolutt lavest oppslutning om at det ikke trengs noen tiltak, 2,1 på en skala opp til 6).

Figur 4. viser tiltakene som anbefales av de unge i Sør for å bremse nedgangen i folketallet i Nord.

Figur 4: Unge i sør sine råd om tiltak som kan bremse nedgangen i befolkning i Nord Norge. (N=1500)

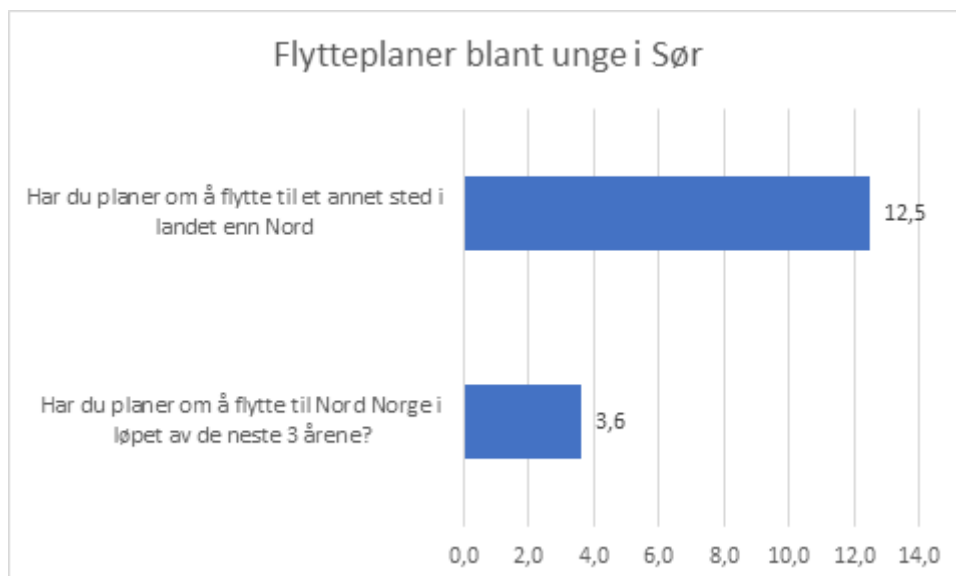
Tiltakene det er høyest oppslutning om kan deles i to hovedkategorier, hvor den ene er å bidra til et større og mer variert tilbud av jobber i landsdelen, og det andre går på tiltak for økt bo-attraktivitet og økonomiske insentiver for den enkelte. Tiltakene som anbefales sterkest er tiltak som gir direkte uttelling for den enkelte. Et bredere arbeidsmarked (både i privat og offentlig sektor) og flyttetilskudd vurderes som effektive for å skape et bedre arbeidsmarked. Tiltak som gir direkte effekt på den enkeltes økonomi rangeres også høyt. Både skattefradrag, lavere skatt, ettergivelse av studielån og flyttetilskudd fremheves som potente virkemidler.

De unges klareste råd, er at det er behov for tiltak. Enigheten er sterk i dette på tvers av alle regioner i Sør. Legg også merke til at det er en positiv holdning til (3,2) til en mer liberal innvandringspolitikk som et virkemiddel for økt befolkning i Nord Norge.

Hvor mange unge i sør kan tenke seg å flytte til Nord Norge.

Unge voksen har høyest flytte hyppighet i befolkningen. Mobilitet økes av studier, overgang fra skole til arbeidsliv, karriere og at en får familie. Vi har derfor spurt alle respondentene i undersøkelsen om deres planer om å flytte og planer om å flytte til Nord Norge.

Undersøkelsen viser at 12,5 % av de unge voksne i Sør har planer om å flytte til andre regioner i Sør-Norge i løpet av de kommende 3 årene. Spesielt stor er mobiliteten i aldersgruppen 20 til 24 år og i regionene Viken og Innlandet. Respondentene ble så spurt om de har planer om å flytte til Nord Norge i løpet av de kommende 3 årene. 3,6 % av respondentene oppgir å ha planer om å flytte til Nord Norge. Størst andel med flytteplaner til Nord har unge voksne i Trøndelag fulgt av Oslo. Det betyr at om lag 50000 unge har planer om å flytte til Nord Norge de kommende 3 årene. Hvis de faktisk realiserer sine planer, vil det kunne skape en noe bedre balanse i flytteregnskapet for Nord Norge, noe som er svært ønskelig fra et samfunns ståsted. Figur 5. nedenfor viser andelen av respondentene som oppgir å ha planer om å flytte de neste 3 årene.

Blant de 3,6 % som har planer om å flytte til Nord Norge i løpet av de 3 kommende årene, ble årsaken kartlagt. De viktigste årsakene er ny jobb, familiære årsaker, naturen i Nord, studier og trivelige folk i Nord.

Det er grunn til å anta at planer om flytting henger sammen med informasjon en har om andre bosteder og mulighetene en kan finne der. Vi har derfor spurt de unge om de får tilgang til nok informasjon om mulighetene som finnes i Nord Norge. På dette spørsmålet svarer hele 78,1 % at de ikke får nok informasjon om mulighetene i Nord. Det betyr at det ligger en betydelig mulighet for økt interesse for mulighetene i Nord gjennom informasjonsarbeid og en mulighet til å øke antallet som finner veien nordover.

Veien videre

Dette forprosjektet hadde til hensikt å gi kunnskap om hva unge voksne utenfor landsdelen visste om arbeids- og utdanningsmulighetene i Nord Norge. Som denne rapporten viser, er den kunnskapen de unge voksne sitter med differensiert, og gjennomgående har de som er spurt et positivt bilde av Nord Norge. Mange har også vært i landsdelen, men det er ingenting i undersøkelsen som tyder på at mange har planer om å flytte til Nord Norge. Utgangspunktet for undersøkelsen er at vi trenger mange flere som arbeider og bor i Nord Norge for å være i stand til å få til den verdiskapingen som nasjonen trenger basert på de ressursene og mulighetene som nordområdene representerer. Vi vil derfor foreslå at det arbeides videre for å skaffe et best mulig kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å bidra til at flere utenfor landsdelen ser mulighetene for arbeid og utdanning i Nord Norge.

Det er minst to tilnærminger som kan anvendes i større utrednings-/forskningsprosjekt som kan bidra til at det utvikles mer handlingsbasert kunnskap om hva skal til for at flere utenfor Nord Norge kan bli mer opptatt av å flytte til landsdelen. Den ene tilnærmingen er å utvikle kunnskap om hva som kan gjøres med ståsted i landsdelen (Nord drevet) og den andre tilnærmingen er hva som kan gjøres fra nasjonale myndigheter (Norges drevet).

Et Nord drevet prosjekt kan ha ulike tilnærminger, og vi ser iallfall for oss tre måter som vi i landsdelen kan arbeid på for å bidra til at flere unge kan motiveres til å flytte til Nord Norge; (a)

gjennom systematisk samarbeid, (b) gjennom analyse av god praksis og (c) gjennom utvikling av eksperimenter. Utgangspunktet for slike prosjekt er at det er mulig å finne deler av løsningen (måter å håndtere befolkningsutviklingen på) internt i landsdelen.

Når det gjelder “systematisk samarbeid” dreier det seg om å utvikle kunnskap om hva vi i et felleskap mellom f.eks. LO, NHO, fylkeskommunene, akademia kan gjøre for å få fram budskapet om at Nord Norge er attraktivt for unge voksne. Det gjøres en del ikke minst fra enkelte kommuner, men er det mulig å få til enda mer ved at vi samarbeider på ulike måter.

Analyser av de kommuner og bedrifter som lykkes i å rekruttere sør fra, vil kunne gi kunnskap som kan anvendes mer bredt. Det finnes mange eksempler på de som får det til som f.eks. Lovund, Andenes, Bodø, og også mange enkelt bedrifter som lykkes i rekrutteringen av unge også sørfra. Det er verdt å merke seg slik det fremkommer i figur 4. at de spurte mente at tiltak som «gratis barnehage» og «et variert og større tilbud av jobber i privat næringsliv» ville ha betydelig effekt for å bremse på nedgangen i befolkningen i Nord Norge. En oppfølging av dette prosjektet bør fokusere på ny kunnskap om hvordan dette rent praktisk kan gjøres og hvilken flytteeffekt dette kan forventes å ha.

Bø kommune eksperimenterer med å rekruttere flere til kommunen ved å redusere formuesskatten. I en videreføring av dette forprosjektet kan en beskrive og analysere slike typer prosjekter hvor kommuner/bedrifter bruker spesielle virkemidler i rekrutteringsarbeidet.

I et Norges drevet prosjekt vil fokus naturlig være på virkemidler/grep som kan gjøres på et nasjonalt nivå for å motivere flere unge til å bosette seg i landsdelen. I et slikt prosjekt vil det være naturlig å beskrive og analysere hva som foreligger av muligheter og hvordan disse vil virke. Her kan det dreie seg om økonomiske virkemidler og andre virkemidler a la den typen som demografiutfordringsutvalget (NOU 2020:15) nevner, f.eks. – forsøk med gratis barnehage og SFO for å øke familieetablering i og tilflytting til distriktskommuner – forsøk med begrenset førerkort for 16-åringer for å gjøre ungdom i distriktene mer mobile – forsøk med skattefritak for å stimulere markedet for utleieboliger i distriktene – forsøk med saneringsstøtte for å motvirke fysisk forslumming – forsøk med flere desentraliserte enheter i statlige virksomheter for å øke den statlige sysselsettingen i distriktene.

Det bør også i et slikt prosjekt arbeides videre med å få fram mer kunnskap om de tiltakene som fikk høy skår blant de spurte når det gjaldt hvordan bremse nedgangen i folketallet i Nord Norge. Som det vises i figur 4 ble følgende tiltak vurdert som viktige; ettergivelse av studielån hvis du bor i Nord Norge i 5 år, ekstra skattefradrag på 50.000 pr år for de som bor i Nord Norge, redusert skatt på arbeidsinntekt for de som bor og jobber i Nord Norge, flytte offentlige arbeidsplasser til Nord Norge og flyttetilskudd til de som vil flytte til Nord Norge. I en videreføring av dette prosjektet bør det arbeides med å få fram kunnskap om hvordan disse tiltakene kan gjøres rent praktisk og hvilken flytteeffekt de kan forventes å ha.

Andre tiltak som det bør utvikles kunnskap om, er å undersøke hva som formidles innen grunnskolen og videregående skole om nordområdene, hva står i læreplanene og hvordan fremstilles attraktiviteten i nord.

Det kan også være naturlig i et slikt Norges-prosjekt å gjøre analyser av mulighetene for en liberal og åpen innvandringspolitikk for Nord Norge, og også vurderinger av hvilke relevante statlige institusjoner kan videreutvikles/lokaliseres til Nord Norge. Ettersom Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsing- og ansvarsområde for ikke minst å sikre at vi har de nødvendige økonomiske ressursene i fremtiden for å sikre velstand og velferd til kommende generasjoner, er det

viktig at det utvikles kunnskap om hva som skal til på kort og lang sikt for å få øke bo attraktiviteten i Nord Norge. Slike befolkningsutviklingen har vært de eneste år, bør slike prosjekt iverksettes så snart som mulig med forankring i et dypere kunnskapsgrunnlag.